

ANNE SAMSON

WORLD WAR I IN AFRICA**The Forgotten Conflict Among the European Powers***(I. B. Tauris & Co. Ltd., London–New York, 2013. 306 o. ISBN 978 1 78076 119 0)*

A Nagy Háború folyamán az európai hadszíntéren zajlottak a legfontosabb események valamint a legnagyobb méretű és egyben a legtöbb áldozattal járó hadműveletek, amelyek történetéről az elmúlt száz esztendő alatt már több könyvtárat megtöltő irodalom látott napvilágot. A többi kontinensen, illetve a tengereken folyó háborúról sokkal kevesebb feldolgozás született, ezért jelent üdítő változatosságot a háború kitorérének évfordulójára megjelent számos angol nyelvű könyv között Anne Samson munkája, amely az első világháború afrikai frontjain az európai gyarmattartó hatalmak között végbement hadműveleteket és összecsapásokat, katonapolitikai változásokat foglalja össze elsősorban brit szemszögből. A szerző szabadúszó történész, az első világháború afrikai hadszínterének jó ismerője, akinek többek között már megjelent egy önálló kötete a brit és dél-afrikai szerepvállalásról a Kelet-Afrikában vívott harcokról.

A mű írója a bevezetőben áttekinti a Nagy Háború afrikai hadszínteréről eddig napvilágot látott angol nyelvű irodalmat, ismerteti Paul von Lettow-Vorbeck német, valamint Jan Smuts dél-afrikai tábornok életútját. Egy-egy táblázatban foglalja össze a Kelet- és Dél-Afrikában 1914–1919 között zajlott háború főbb szereplőit, a harcokban részt vett sereg- és csapattestek felépítését, továbbá az Afrikában 1914–1918 között lefolyt főbb eseményeket.

Az első fejezetben Samson megállapítja, hogy a gyarmatok szerepe a világháború kitorérésekor az anyaország háborújának támogatása volt. Áttekintést kapunk az afrikai brit és német gyarmatok földrajzi elhelyezkedéséről, nagyságáról és népességéről, politikai berendezkedéséről és jelentőségéről, megtudhatjuk, hogy az 1914 előtti időszakban milyen érdekellentétek feszültek Afrikában a britek, a németek és más gyarmattartó európai államok (Belgium, Franciaország, Portugália) között. Megismerjük a szembenálló felek gyarmatokon állomásozó katonai alakulatainak erejét, a háborús konfliktus esetére egymás ellen kidolgozott haditervek részleteit, továbbá azt is, milyen afrikai gyarmati háborúkat vívtak a világháború kitorérése előtti időszakban (például a Herero-felkelés leverése Német Délnyugat-Afrikában 1904-ben).

A második nagy témaegységben az első világháború kitorérése után, 1914 augusztusában kialakult helyzetet ismerteti meg az olvasóval a könyv szerzője. Többek között tudomást szerzünk a Dar-es-Salam kikötője elleni brit hajótámadásokról, a brit és belga együttműködésről Észak-Rhodesia tekintetében, a Kelet-Afrikában a briteknek a németek ellen 1914 őszi végrehajtott és kudarcba fullt támadásairól, a KÖNIGSBERG és az EMDEN német cirkálók britek általi elsüllyesztéséről.

A harmadik fejezet brit Dél-Afrika belső helyzetéről szól a háború kitorérése után. Samson elemzi és bemutatja a Német Délnyugat-Afrikában tartózkodó német alakulatok és a portugálok, valamint a dél-afrikai erők közötti összecsapásokat. A következő témaegység a Jan Smuts vezette dél-afrikai csapatok Német Délnyugat-Afrika elleni 1915-ös támadását és annak eredményeként a terület meghódítását mutatja be, az ott védekező német gyarmati erők 1915 júliusában bekövetkezett fegyverletételéig. A mű írója szót ejt az 1915 őszi Dél-Afrikában lezajlott választásokról. A kötet a továbbiakban az 1915–1917 között lezajlott tengeri és légi harcokat veszi górcső alá. Részleteket tudhatunk meg a KÖNIGSBERG cirkáló 1915. július 11-én történt, brit hajók általi elsüllyesztéséről, a belgák és a németek közötti összetűzésekről a Tanganyika tavon, továbbá a brit és a német pilóták tevékenységéről Délnyugat- és Kelet-Afrikában. A hatodik témakör a Kelet-Afrikában 1915–1917 között végbement eseményeket vizsgálja. Képet kapunk a Sir Horace Smith-Dorien, majd a Jan Smuts tábornok vezette brit- és dél-afrikai, valamint a Lettow-Vorbeck ezredes által irányított német csapatok közötti harcok lefolyásáról, bemutatja a portugálok 1916 márciusától a gerilla taktikát alkalmazó németek (amellyel mintegy 90 000 fős brit és portugál haderőt kötöttek

le) ellen indított támadásait. Ismereteket szerezhethünk a britek és a portugálok Német Kelet-Afrika egyes területeinek elfoglalásáért folytatott versenyfutásáról.

A hetedik fejezet az afrikai háború emberi arcát és annak anyagi oldalát mutatja be az olvasó számára. Samson jó jellemzést ad az egymással szembenálló brit, dél-afrikai és német parancsnokokról, megtudhatjuk, hogy a szerző megítélése szerint milyen hadvezérnek bizonyultak. Szól a dél-afrikai búrok és a szembenálló harcoló felek oldalán küzdő bennszülött lakosság és katonaság lojalitásáról, a gyarmati értelmiség szerepéről. A szerző értékelése alapján a harcoló felek egymással szemben úriemberként viselkedtek, tisztelték az ellenfelet. Részleteket tudunk meg a katonák és a háborúzáshoz szükséges anyagi javak utánpótlásáról is. A mű írója korabeli visszaemlékezések alapján idézi fel a háború afrikai frontján zajló mindennapokat.

A következő témaegység az 1918-as háborús év eseményeit foglalja össze, Paul Lettow-Vorbeck tábornok néhány ezer főből álló csapatainak 1917 végétől a portugál gyarmaton, Mozambikban, majd a sokszoros brit, indiai és belga túlerő által elfoglalt Német Kelet-Afrikában vívott harcait mutatja be részletesen, az ellenfelei előtt is nagy tiszteletnek örvendő német tábornok mintegy 1500 fős erőinek 1918. november 25-én Rhodesiában a britek előtt történt fegyverletételéig.

A kilencedik fejezet az 1915–1918 közötti időszak háttérben zajló eseményeiről szól. A szerző bemutatja az antant hadviselő felek – britek, dél-afrikaiak, belgák, portugálok, franciák – hadicéljait, politikai és gyarmati érdekeit, párhuzamba állítja azokat az anyaországok hadicéljaival. A következő témaegység az afrikai hadszíntéren folyó háborús cselekmények londoni visszhangjáról szól. Tudomást szerzünk az 1915–1917 közötti brit kormányok háborúhoz való viszonyulásáról, a Kelet-Afrika elleni hadjáratról szóló, 1915-ben hozott döntés körülményeiről, a brit érdekek mozgatórugóiról a régióban, megismerhetjük a brit politikai és katonai vezetés fontosabb döntéseit. A tizenegyedik fejezet a viláégés alatti brit és amerikai elképzeléseket mutatja be az afrikai gyarmatok háború utáni sorsáról. Megismerhetjük a győztes antanthatalmak elképzeléseit és céljait az afrikai német gyarmatok felosztásáról a Párizs környéki békekonferencián, majd annak megvalósulását a versailles-i béke aláírása után. Az utolsó témaegységben a tanulságokat foglalja össze a szerző. Megtudhatjuk, hogy a Német Délnyugat és Német Kelet-Afrikában zajlott harcokban az összes résztvevő több mint 100 000 halottat veszített.

A kötet utolsó fejezete évről évre foglalja össze és értékeli röviden a háborús évek főbb eseményeit, politikai és katonai változásait az anyaországban valamint Afrikában, továbbá elemzi a világháború hatásait az afrikai kontinensen és az általa kiváltott változásokat a rá követő évtizedekben egészen az afrikai gyarmati rendszer felbomlásáig, az 1970-es évekig.

Forrás- és irodalomjegyzék, az alakulatok neveit tartalmazó, továbbá személynév és földrajzi név, valamint egy általános mutató egészíti ki és könnyíti meg az olvasó számára az eligazodást a könyvben. A modern szemléletű és alapos kutatások eredményeit összegző mű egyaránt számot tarthat a Nagy Háború afrikai eseményei iránt érdeklődő szakemberek és a szélesebb olvasóközönség érdeklődésére.

Balla Tibor